

Development of the Makran Coasts: The Initial Effects of Uneven Development with Emphasis on Social and Cultural Gaps

Hassan Hajizadeh Mishi

PhD Student, Department of Sociology, Jahrom Branch, Islamic Azad University, Jahrom, Iran

Majid Reza Karimi

Assistant Professor, Department of Sociology, Jahrom Branch, Islamic Azad University, Jahrom, Iran (Corresponding Author).

Email: Majidrezakarimi@gmail.com

Keramatollah Rasekh

Associate Professor, Department of Sociology, Jahrom Branch, Islamic Azad University, Jahrom, Iran

Abstract

Nearly six decades have passed since the establishment of the national development planning system in Iran. One of the objectives implicitly emphasized throughout these decades has been the pursuit of regional balance and spatial equity in development. The present study aims to examine the issue of the development of the Makran coasts, with particular emphasis on social and cultural gaps as the initial consequences of uneven development. This research adopts a qualitative approach and employs grounded theory as its methodological framework. A researcher-designed questionnaire was developed and, after assessing its reliability and validity, was distributed among a statistical sample of 484 individuals selected from a population of 88,761 men and women residing in the Makran region. In the inferential statistics section, reliability was first evaluated using factor loadings, Cronbach's alpha, and composite reliability. Convergent validity was assessed through the average variance extracted (AVE), while discriminant validity was examined using the Fornell–Larcker criterion. In the qualitative phase, the results of the quantitative analysis were presented to 20 experts, and the findings were subsequently validated by them. The overall model fit was then assessed using the goodness-of-fit index. The results indicate that the factors influencing social and cultural gaps arising from uneven development consist of several sub-components, which were ultimately categorized into five main dimensions, sixteen core themes, and 109 sub-themes.

Keywords: Uneven Development, Makran Coasts, Social and Cultural Gaps

توسعه سواحل مکران اولین اثرات توسعه نامتوازن با تأکید بر شکاف‌های اجتماعی و فرهنگی

حسن حاجی زاده میشی

دانشجوی دکتری، گروه جامعه‌شناسی، واحد چهرم، دانشگاه آزاد اسلامی، چهرم، ایران

مجید رضا کریمی

استادیار گروه جامعه‌شناسی، واحد چهرم، دانشگاه آزاد اسلامی، چهرم، ایران (نویسنده مسئول)

Email: Majidrezakarimi@gmail.com

کرامت‌اله راسخ

دانشیار گروه جامعه‌شناسی، واحد چهرم، دانشگاه آزاد اسلامی، چهرم، ایران

چکیده

تقریباً شش‌دهه از نظام برنامه‌ریزی توسعه در کشور می‌گذرد. یکی از اهدافی که به‌طور تلویحی در طول این شش‌دهه برنامه‌ریزی بدان اشاره شده، توجه به تعادل و توازن منطقه‌ای در کشور بوده است. هدف از پژوهش حاضر بررسی مسئله توسعه سواحل مکران با تأکید بر شکاف‌های اجتماعی و فرهنگی به‌عنوان اولین اثرات توسعه نامتوازن است. پژوهش با رویکرد کیفی و روش تئوری زمینه‌ای یا (گراند تئوری) است. پرسش‌نامه محقق‌ساخته طراحی و پس از محاسبه میزان پایایی و روایی آن در میان نمونه آماری که تعداد ۴۸۴ نفر از کلیه زنان و مردان ساکن در منطقه مکران با تعداد ۸۸۷۶۱ نفر است، توزیع شد. در قسمت آمار استنباطی، ابتدا پایایی که شامل ضریب بارهای عاملی، آلفای کرونباخ، پایایی ترکیبی و روایی همگرا شامل میانگین واریانس استخراج شده و روایی واگرا شامل روش فورنل و لارکر مورد بررسی قرار گرفت. در بخش کیفی نتایج مطالعه کمی در اختیار ۲۰ نفر از صاحب‌نظران قرار گرفت و این نتایج توسط آن‌ها تأیید شد. سپس به بررسی برازش کلی مدل از طریق معیار شاخص نیکویی برازش پرداخته شد. نتایج نشان داد که عوامل مؤثر در مدل شکاف‌های اجتماعی و فرهنگی ناشی از توسعه نامتوازن شامل مؤلفه‌های فرعی‌تر است که در قالب ۵ بُعد اصلی، ۱۶ مضامین اصلی و ۱۰۹ مضامین فرعی مشخص شده‌اند.

کلیدواژه‌ها: توسعه نامتوازن، سواحل مکران، شکاف‌های اجتماعی و فرهنگی

مقدمه

دریای عمان جزء حوزه راهبردی اقیانوس هند و یکی از پنج حوزه راهبردی جهان است. این دریا گذرگاهی با اهمیت به سمت غرب آسیا است که روزانه میلیون‌ها بشکه نفت و حجم وسیعی از کالا و سرمایه از این طریق جابه‌جا می‌شود. ساحل مکران یکی از سواحل راهبردی جنوب تا جنوب شرق ایران است که در توسعه اقتصادی و سیاسی و ... نقش مهمی دارد. سواحل طولانی مکران از جاسک تا گواتر با احتساب دماغه‌های ساحلی بیش از ۶۱۱ کیلومتر مربع است. این منطقه به لحاظ ظرفیت‌های اقتصادی دارای سه سطح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی است که ۵۶۱ کیلومتر مرز آبی سواحل مکران و تسلط این منطقه بر یکی از مهم‌ترین و راهبردی‌ترین راه‌های آبی جهان، هم‌جواری با دو کشور افغانستان و پاکستان و نزدیکی به جمهوری‌های محصور ضلع شمال شرقی ایران، ویژگی خاصی به این منطقه بخشیده است (اعتمادی و همکاران، ۱۳۹۸). دریای عمان، گذرگاهی با اهمیت به سمت خاورمیانه، جنوب شرق آسیا، شبه قاره، سراسر آسیای جنوبی و جنوب شرقی است که روزانه میلیون‌ها بشکه نفت و حجم وسیعی از کالا و سرمایه از این طریق مبادله می‌شود. توسعه منطقه مکران باعث تقویت پیوندهای اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی با کشورهای هم‌جوار شرق و شمال شرق ایران می‌شود. این منطقه در طول سده‌های اخیر از توسعه هماهنگ با کشور مغفول مانده است. به‌طوری‌که برخی از نگرش‌ها و کنش‌های بین‌المللی و ملی، انزوای این منطقه را موجب شده و سبب عدم استفاده از ظرفیت‌های آن شده است. در این پژوهش با توجه به نقش بسیار مهم سواحل مکران و با وجود گذرگاه شمال و جنوب بر اهمیت توجه به این منطقه و تأکید نقش این منطقه در پیشرفت و توسعه کشور تأکید دارد. دغدغه اصلی این کشورها، همواره رسیدن به یک توسعه متعادل بوده است. ازکیا (۱۳۹۶) توسعه را به معنای کاهش فقر، بیکاری، نابرابری، صنعتی‌شدن بیشتر، ارتباطات بهتر، ایجاد نظام اجتماعی مبتنی بر عدالت و افزایش مشارکت مردم در امور سیاسی جاری تعریف می‌کند، به‌رحال برخلاف سیاست‌های توسعه منطقه‌ای در ایران که براساس کاهش شکاف میان مناطق مختلف و ایجاد تعادل در توسعه منطقه‌ای است؛ هنوز هم برخی مناطق و نواحی از

کمبود خدمات و تسهیلات پایه‌ای رنج می‌برند، از این‌رو، در این پژوهش، به بررسی توسعه نامتوازن این منطقه خواهیم پرداخت. توسعه متعادل در سطح ملی یکی از پیش‌شرط‌های نیل به اهداف توسعه پایدار است (پرجمی و همکاران، ۱۴۰۰: ۶۲).

با وجودی که در قانون اساسی و همه برنامه‌های توسعه کشور بعد از انقلاب با شدت به موضوع تعادل و توازن توسعه در سطح کشور پرداخته شده است؛ اما با گذشت بیش از سه دهه هنوز یکی از مسائل جدی در سطح کلان کشوری، موضوع تعادل و توازن منطقه‌ای است. نتایج یافته‌های برآمده از تحلیل داده‌های سالنامه آماری طی سال‌های مختلف نیز گواهی بر حل نشدن مسئله عدم تعادل توسعه یکپارچه ملی است. از این‌رو مسئله پژوهش حاضر برآورد شکاف‌های اجتماعی و فرهنگی ناشی از توسعه نامتوازن در منطقه سواحل مکران است و قصد دارد رویکردی اجتماعی و فرهنگی به مسئله توسعه در منطقه مکران داشته باشد. بدین ترتیب هدف اصلی پژوهش حاضر، بررسی مسئله توسعه سواحل مکران با تأکید بر شکاف‌های اجتماعی و فرهنگی، به عنوان اولین اثرات توسعه نامتوازن است.

۱. مبانی نظری

۱-۱. توسعه و رویکردهای مختلف نسبت به آن

توسعه، ابتدا به معنی توسعه مادی و اقتصادی و در حوزه علم اقتصاد به کاررفته است. همچنین به معنای گسترش دادن و از نظر اندیشه‌وران علوم اقتصادی و اجتماعی، جریانی چندبعدی و به معنای ارتقای مستمر کل جامعه و نظم اجتماعی به سوی زندگی بهتر یا انسانی‌تر است (تاسی، ۲۰۲۴: ۲۳). قدمت رشد و توسعه به اندازه دانش اقتصاد است. همه اقتصاددانان بزرگ کلاسیک در سده‌های هجدهم و نوزدهم، اقتصاددان توسعه بوده و در چگونگی پیشرفت ملت‌ها سخن گفته‌اند. پیشرفت و رفاه مادی انسان‌ها و ملت‌ها، به گونه‌ای سستی در پژوهش‌های اقتصادی جای داشته و از زمینه‌های مهم مطالعات اقتصاددانان متقدم به شمار می‌رفته است (اسواربروک، ۲۰۲۱: ۱۳۲). توسعه، مقوله‌ای چندوجهی است؛ به طوری که اضلاع توسعه می‌تواند اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و ... باشند. به تدریج برای دیگر جنبه‌های مرتبط

با حیات اجتماعی همچون انسان، فرهنگ، سیاست، هنر و عدالت اجتماعی مورد استفاده قرار گرفته است. توسعه دلالت بر تکامل اجتماعی تاریخی دارد و تکامل اجتماعی نیز قانونمند است، از این رو بدون شناخت قوانین تکامل تاریخی جوامع، امکان گام نهادن در راه تحقق توسعه نیز فراهم نمی‌آید (ویدرمن، ۲۰۲۴:۴۳).

بارزترین برداشت از مفهوم توسعه، در تئوری‌ها و شاخص‌های توسعه اقتصادی شده است که مؤلفه‌هایی همچون افزایش درآمد، رشد سرمایه‌گذاری خارجی، بهبود درآمد سرانه و افزایش تولید ناخالص ملی، اشتغال و مسائلی از این دست را از ویژگی‌های آن می‌دانند؛ اما در واقع توسعه فرایندی پایدار، نظام‌مند، هماهنگ، خلاق و جامع در حوزه‌های سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی است و به تعبیری توسعه، مشمول کلیه کنش‌هایی است که برای سوق دادن جامعه به سوی تحقق مجموعه روش‌های منظم از شرایط زندگی فردی و جمعی صورت گرفته و در زمینه برخی ارزش‌ها مطلوب تشخیص داده شده است.

توسعه، علاوه بر بهبود در میزان تولید و درآمد، شامل دگرگونی در ساخت‌های نهادی، اجتماعی، اداری و همچنین وجهه نظرهای عموم مردم است. در فراگرد توسعه ابعاد کیفی اساسی وجود دارد که فراتر از رشد یا گسترش یک اقتصاد از طریق فراگرد ساده توسعه است (وَنگ، ۲۰۲۲:۳۵).

۱-۱-۱. عوامل سیاسی تأثیرگذار در روند توسعه

❖ نظام برنامه‌ریزی در ایران

تقریباً شش‌دهه از نظام برنامه‌ریزی توسعه در کشور می‌گذرد. یکی از اهدافی که به‌طور تلویحی در طول این شش‌دهه برنامه‌ریزی بدان اشاره شده، توجه به تعادل و توازن منطقه‌ای در کشور بوده است؛ اما از مهم‌ترین چالش‌های نظام برنامه‌ریزی مرتبط با روند توسعه نامتوازن می‌توان به «ضعف تفکر برنامه‌ریزی منطقه‌ای»، «حاکمیت برنامه‌ریزی بخشی»، «ضعف بانک جامع اطلاعات و آمار» و «متمرکز بودن نظام برنامه‌ریزی» اشاره کرد.

❖ نظام بودجه‌بندی

بودجه‌ریزی سنتی که مشخصه ساختار بودجه‌ریزی ایران است، ناقص و ناکارآمد است. در این روش، بیشتر بر هزینه‌ها یا داده‌ها تأکید می‌شود، صرفه‌جویی اقتصادی، پرهیز از موازی کاری و ارتقای کارآمدی از مزیت‌های مهم بودجه‌ریزی عملیاتی است. قبل از آن‌که بودجه، یکی از برنامه‌های کاری دولت تلقی شود، یک وسیله کنترل برای توزیع مجدد ثروت در دست مجلس است (به نقل از نوبخت، ۱۳۹۲: ۵)؛ به عبارتی، پول از طریق فرایند سیاسی تخصیص می‌یابد که همین مغایر با قوانین و خط‌مشی کلی برنامه‌های توسعه است. کارشناسان امور بودجه معاونت نظارت راهبردی رئیس‌جمهور هم معتقدند «در بحث تخصیص بودجه‌ها سازوکار به‌گونه‌ای است که مداخلات مسئولین سیاسی زیاد است. این امر طی سال‌های متوالی امکان مداخله سیاست‌مداران را در حیطه برنامه‌ریزی توزیع بودجه فراهم کرده است.» در کنار این بحث کارشناسان بودجه منطقه‌ای به نواقصی چون شیوه بودجه‌بندی بخشی و کلان و نه منطقه‌ای و ملی نیز به‌مثابه ضعف‌های نظام بودجه‌ریزی اشاره داشتند که بر روند شکاف منطقه‌ای و بازتولید آن نقش بسزایی داشته است (تامس، ۲۰۲۱: ۱۲).

❖ توسعه رویکرد مشارکتی

تأکید ساختار دولت در ایران بر تصدی‌گری و اجرای برنامه‌ها بدون در نظر گرفتن سطحی از جلب مشارکت بخش خصوصی و جامعه مدنی از آسیب‌هایی است که در ساختار دولت وجود دارد. در صورتی‌که دولت با توجه به محدودیت‌های منابع در بخش‌هایی چون نیروی انسانی و سرمایه‌ای، باید ظرفیت درونی را برای بسیج منابع، مدیریت منابع و تعیین خط‌مشی‌ها در مسیر توسعه صرف کند. همان‌گونه که در مصاحبه‌ها با کارشناسان و مدیران سازمان برنامه مشهود بوده است، سازمان برنامه به‌عنوان متولی برنامه‌ریز از این لحاظ با مشکلات بی‌شماری مواجه است. از آنجایی‌که حکمرانی با کمترین جلب مشارکت بخش خصوصی و جامعه مدنی است، از همین‌رو بستر تعامل نخبگان، سازمان‌ها و در کل کلیت ساختار دولت با بخش بیرون از دولت فراهم نیست، این در تعارض با دولت با ظرفیت توسعه‌گرا است (فرجی راد، ۱۳۹۴: ۹۹).

نظام تصمیم‌گیری و اجرایی در ایران متمرکز است که در آن کمتر به ارتباط‌گیری با جامعه و بخش خصوصی توجه می‌شود. صاحب‌نظران بخشی از این امر را نتیجه اتکای دولت به درآمد نفت می‌دانند که به موجب آن نفوذ در جامعه و استحصال منابع به واسطه تعامل با بخش خصوصی و بازار مهم شمرده نشده است. این امر موجب شده تا بخش خصوصی سیاست‌های سرمایه‌گذاری را متناسب با منافع خود و نه سیاست کلی توسعه تنظیم نماید (دریاباری و همکاران، ۱۳۹۷).

❖ سرمایه‌گذاری

متأسفانه در ایران دولت مجری و نه هدایت‌گر برنامه‌ها است. بخش خصوصی در سرمایه‌گذاری طرح‌های تولیدی جایگاهی در برنامه‌های توسعه کشور ندارد؛ زیرا سرمایه‌گذاری‌ها و ارزش‌افزوده طرح‌های این بخش صرفاً به عنوان باقی‌مانده در پیش‌بینی برنامه‌های توسعه به حساب آمده است (مکیان و همکاران، ۱۳۹۷). مکان‌یابی سرمایه‌گذاری، تولید و اشتغال بخش خصوصی در پهنه سرزمین ایران، به جای تبعیت از برنامه‌های توسعه پنج‌ساله کشور یا استان تابع، انتخاب‌های مکان‌یابی کارآفرینان و سرمایه‌گذاران بخش خصوصی است (اعتمادی و همکاران، ۱۳۹۸).

بخش عمده‌ای از سرمایه در چند استانی انباشته شده که به لحاظ مقیاس و منابع شاید بسیار کوچک‌تر از سایر مناطق هستند. سیاست‌های تشویقی دولت می‌تواند مؤثر واقع شود. معافیت حقوق و عوارض دولتی برای سرمایه‌گذاری در استان‌های کمتر برخوردار از مواردی است که می‌تواند به این مهم کمک نماید. تضمین مالکیت، امنیت، ایجاد فضای رقابتی از مواردی است که در استان‌های کمتر توسعه‌یافته می‌تواند مورد توجه بیشتر دولت قرار گیرد (نوبخت، ۱۳۸۸: ۸۱).

❖ سیاست‌های جمعیتی

نابرابری در امکانات موجب شده تا مهاجرت و تمرکز جمعیت در چند استان کشور بیش‌ازپیش رخ دهد که در طول زمان هم امکان بازتولید یافته است. تراکم بیش‌ازپیش جمعیتی در برخی شهرها موجب پدید آمدن پدیده نخست شهری شده که در نهایت پیامدهای منفی

برای این مناطق و سایر مناطقی که ظرفیت‌های جذب جمعیت در آن‌ها کمتر دیده می‌شود به همراه داشته است. فشار منابع طبیعی و آلودگی محیط‌زیست در کلان‌شهرها، یکی از مخاطراتی است که در حال حاضر، کلان‌شهرهایی چون تهران، مشهد، اصفهان و ... با آن مواجه هستند. از سوی دیگر منابع و ظرفیت‌های بخش وسیعی از ایران نادیده گرفته شده است و مواجه با خالی شدن این مناطق هستیم. دولت به‌عنوان مهم‌ترین قدرت تنظیم‌کنندگی در عرصه سرزمینی باید از ظرفیت اجرایی و سیاست‌گذاری استفاده کرده و معادلات فعلی که مشمول بازخورد مثبت شده را تغییر دهد. سیاست‌های تشویقی، حمایتی و توانمندسازی اجتماع محلی از اولین راهبردهایی است که در ساختار دولت می‌تواند، لحاظ و عملیاتی شود (نویخت، ۱۳۸۸: ۳۵).

❖ رشد متوازن و نامتوازن

برخی از اقتصاددانان توسعه در دهه‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ برای افزایش درآمد سرانه کشورهای درحال توسعه و در نهایت دستیابی آن‌ها به توسعه اقتصادی، روش‌ها و الگوهای مختلفی را ارائه کردند. نظریه‌های ارائه شده در این خصوص به دو دسته کلی تحت عناوین نظریه رشد متوازن و نظریه رشد نامتوازن تقسیم شده است. این دو نظریه در شرایطی مطرح شده‌اند که قدرت در دست دولت بود و اغلب بر این باور بودند که توسعه تنها توسط دولت امکان‌پذیر است. به همین دلیل (تأکید بر نقش دولت) از دهه ۱۹۸۰ به بعد دو نظریه رشد متوازن و نامتوازن به چالش کشیده شد.

۱-۲. قدرت (دریایی) در دیدگاه ماهان: نظریه آلفرد ماهان

آلفرد ماهان با طرح موضوع ترقی و انحطاط قدرت‌های دریایی بزرگ شرایطی را برای ملت‌هایی که تحصیل قدرت در دریاها را هدف قرار داده‌اند، به‌طور کامل تشریح می‌کند.

ماهان شرایط مهم و مورد نظر خود را به شرح زیر بیان می‌کند:

۱. موقعیت جغرافیایی؛

۲. وضع طبیعی (ازجمله محصولات طبیعی و آب‌وهوا)؛

۳. وسعت سرزمین؛

۴. تعداد جمعیت؛

۵. خصوصیات مردم؛

۶. تفکر حاکمان (خط‌مشی و سیاست‌های دولت).

ماهان، نوع دولت و سیاست‌هایش را از لحاظ ارتباطی که با رشد قدرت دریایی دارد، مورد بررسی قرار می‌دهد؛ وی عقیده دارد که نوع دولت و خط‌مشی فرمانروایانش تأثیر عمیقی در رشد و تکامل قدرت دریایی دارد (طحانی، ۱۳۹۱: ۶). منطقه مکران و کرانه‌های آن، با دارا بودن توانایی‌های جغرافیای سیاسی زیاد، مانند توانایی‌های اقتصادی، امنیتی، دسترسی، بستگی‌های منطقه‌ای و جهانی، دارای کارکردهای تولیدکننده توان در کشور است که با وجود دارا بودن توانمندی‌های جغرافیای سیاسی یگانه، تاکنون بهره‌برداری بایسته از توانایی‌های آن، انجام نشده است. درحالی‌که توسعه آینده کشور، با نگرش به جایگاه جغرافیایی و کرانه‌ای دریای مکران وابسته به طراحی سیاست کارآمد و بهره‌گیری از کارکردهای این منطقه از ایران و مناطق همانند آن است (قلی زاده، ۱۳۸۹: ۱۳).

۱-۳. سواحل مکران

مکران، سرزمین ساحلی در جنوب شرق ایران و جنوب غربی پاکستان است که از رأس‌الکوه در غرب جاسک تا لاس بلا در جنوب شرقی ایالت بلوچستان گسترده است. سرزمین مکران نام ناحیه اصیل آریایی‌نشین در جنوب شرقی ایران است که دارای اقوامی دلاور و جنگجو با قدمتی بیش از سه هزار سال است. کوه‌های خشک و بایر کرانه‌های مکران از دید جغرافیایی طبیعی دنباله کویر است، بلوچ‌ها در طول تاریخ از دیدگاه زبان و نژاد تشکیل‌دهنده بخش اصلی پیکره ایران بزرگ هستند.

۴-۱. مفهوم شکاف‌های اجتماعی

پیش از ورود به بحث اصلی، ضروری است که در ابتدا به مفهوم شکاف‌های اجتماعی بپردازیم. منظور از شکاف‌های اجتماعی^۱، عوامل گسستی است که جامعه را از نظر جمعیتی به چند گروه متفاوت تقسیم می‌کند و این گروه‌بندی‌ها ممکن است شکل‌ها و سازمان‌های سیاسی پیدا کنند؛ به بیان دیگر، شکاف‌های اجتماعی خطوط رقابت و منازعه بر سر هنجارها، باورها، ارزش‌ها، شأن و منزلت و اقتدار اجتماعی هستند (بشیریه، ۱۳۷۴: ۹۹). جوامع در حال گذار همچون ایران، استعداد بیشتری برای تولید شکاف دارند. این جوامع از طرفی وامدار شکاف‌های جامعه سنتی بوده و از طرف دیگر باردار شکاف‌های جامعه مدرن هستند.

۲. پیشینه پژوهش

در ادامه به بررسی برخی پژوهش‌های مرتبط پرداخته می‌شود.

پرچمی و همکاران (۱۴۰۰) پژوهشی با عنوان: «بررسی شکاف اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن» انجام داده و با اشاره به اینکه شکاف اجتماعی، گسست و انشعاب بین افراد، نهادها و گروه‌های اجتماعی است که در منافع، ارزش‌ها و موقعیت آن‌ها ریشه دارد. این گسست ممکن است، سبب شکل‌گیری گروه‌ها و نیروهای اجتماعی متعارضی شود که برای اعضای خود هویت جمعی قائل‌اند. برخی شواهد بیان‌کننده فراهم‌شدن زمینه بروز شکاف‌های اجتماعی مختلف در جوامع ما هستند. این پژوهش، به بررسی و شناخت شکاف اجتماعی، ابعاد و عوامل مؤثر بر آن می‌پردازد. نتایج پژوهش نشان داد، در مرحله اول بیشترین واریانس به ارزش‌های فرهنگی (۰/۶۱۶)، ارزش‌های مذهبی (۰/۵۵۱)، و ارزش‌های سیاسی (۰/۴۳۶)، مربوط و در کل، میانگین شکاف سیاسی، شکاف فرهنگی و شکاف نسلی، بیش از انواع دیگر آن است.

آل احمد و مظفری (۱۳۹۹) پژوهشی با عنوان: «الگوی توسعه اقتصادی سواحل مکران با در نظر گرفتن ملاحظات اجتماعی و امنیتی» انجام داده و با اشاره به اینکه سواحل مکران در

جنوب شرق کشور طی سال‌های گذشته مورد توجه دولت و نیروهای مسلح کشورمان قرار گرفته است. دسترسی به آب‌های آزاد و گسترش تجارت با کشورهای منطقه و فرامنطقه از زمینه‌های توجه اقتصادی و توسعه‌ای به این سواحل است. با استفاده از روش مصاحبه و پرسش‌نامه، ساختارهای اصلی و کلیدی (اقتصادی، نهادی، فرهنگی- اجتماعی، راهبردی و جغرافیای سیاسی) را شناسایی کرده که هرکدام از این ساختارها شامل مؤلفه‌هایی هستند که در میان تمام مؤلفه‌ها، استفاده از رهنمودهای مقام معظم رهبری، توسعه زیرساخت‌های حمل‌ونقل، استفاده از منابع و سرمایه‌های بومی و محلی منطقه، همراه نمودن نهادهای غیررسمی منطقه با اهداف توسعه اقتصادی و فعلیت‌بخشی به ظرفیت‌های شیلات و آبی‌پروری در منطقه مکران از درجه اهمیت بیشتر برخوردار هستند.

هانگ (۲۰۱۹) در مطالعه «شکاف‌های اجتماعی و اولویت‌های بازتوزیع حکومت در چین معاصر»، با روش تاریخی و اسنادی، شکاف‌های اجتماعی در چین و تأثیر آن بر سیاست‌های باز توزیعی حکومت در شرایط اقتصادی جدید چین را بررسی می‌کند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد هم‌سو کردن شکاف‌های اجتماعی که از طریق نابرابری اجتماعی شکل گرفته‌اند، می‌تواند به سیاست‌گذاری در زمان و جوامع در حال انتقال به اقتصاد بازار مانند چین کمک کند؛ بدین معنا که حکومت با در نظر گرفتن شکاف‌های طبقاتی که حاصل نابرابری است و لحاظ کردن آن در سیاست‌های اقتصادی، امکان رشد اقتصادی را فراهم خواهد کرد.

جتین (۲۰۱۸)، در مطالعه «ساختارهای شکاف و سیاست‌های توزیعی» با روش تطبیقی و تحلیل ثانویه در برزیل، آفریقای جنوبی، استرالیا، کانادا و ژاپن و تمرکز بر رفتارها و سیاست‌های انتخاباتی، ساختارهای شکاف بر رفتار رأی‌دهندگان و اختلافات سیاست‌های توزیعی بر آن را تجزیه و تحلیل می‌کند. همچنین، دوره‌های افزایش و کاهش نابرابری درآمدی در این کشورها با تغییرات در فضای رقابت سیاسی همراه است.

۳. روش‌شناسی

از آنجایی که ماهیت مسئله، روش تحقیق را مشخص می‌کند، ماهیت مسئله تحقیق حاضر به نحوی است که برای کشف، تعبیر و تفسیر آن نیاز به رویکرد کیفی و روش تئوری زمینه‌ای (یا گراند تئوری) است. تحقیق حاضر، داده‌های کیفی و اولیه را از مصاحبه‌شوندگان کسب می‌کند. جامعه آماری در بخش کیفی مورد مطالعه اساتید جامعه‌شناسی و با دارای بیش از ۵ سال سابقه کار و دارای فعالیت‌های پژوهشی در این حوزه هستند. نمونه‌گیری در بخش مطالعه کیفی به صورت هدفمند و نظری انجام می‌گیرد. حجم نمونه در این مرحله از پژوهش تا حصول شناخت بهتر و اشباع ادامه می‌یابد. جامعه و حجم نمونه در روش کمی کلیه زنان و مردان ساکن در منطقه مکران با تعداد ۸۸۷۶۱ نفر است. با توجه به جدول نمونه‌گیری مورگان تعداد نمونه ۳۸۴ نفر به دست آمد که برای رسیدن به حجم نمونه قابل قبول تعداد ۵۰۰ پرسش‌نامه توزیع که در پایان ۳۹۲ پرسش‌نامه برگشت داده شده است. همچنین برای روش توزیع پرسش‌نامه از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای یک مرحله‌ای استفاده می‌شود. برای جمع‌آوری داده‌های کیفی از روش کتابخانه‌ای و در بخش کمی برای جمع‌آوری داده‌ها از روش میدانی استفاده شده است. در بخش کیفی جهت انجام مصاحبه اقدام به تنظیم پروتکل مصاحبه شده است و در بخش کمی از پرسش‌نامه محقق ساخته استفاده شده و برای سنجش روایی در بخش کیفی از فرمول لاوشه و در بخش کمی از آزمون روایی واگرا و برای پایایی از آزمون آلفای کرونباخ با کمک نرم‌افزار SPSS استفاده شده است.

۴. یافته‌ها و تجزیه و تحلیل داده‌ها

در این قسمت به تحلیل داده‌های به دست آمده از نظرات افراد که در مصاحبه شرکت کرده‌اند، پرداخته خواهد شد که در دو بخش تنظیم شده است. بخش اول مربوط به آمار توصیفی است که از نرم‌افزار spss استفاده شده است و در بخش دوم نیز از نرم‌افزار اتلس تی. آی برای استخراج گویه‌ها استفاده شده است. در ادامه به بررسی آمار توصیفی در بخش کیفی پرداخته می‌شود.

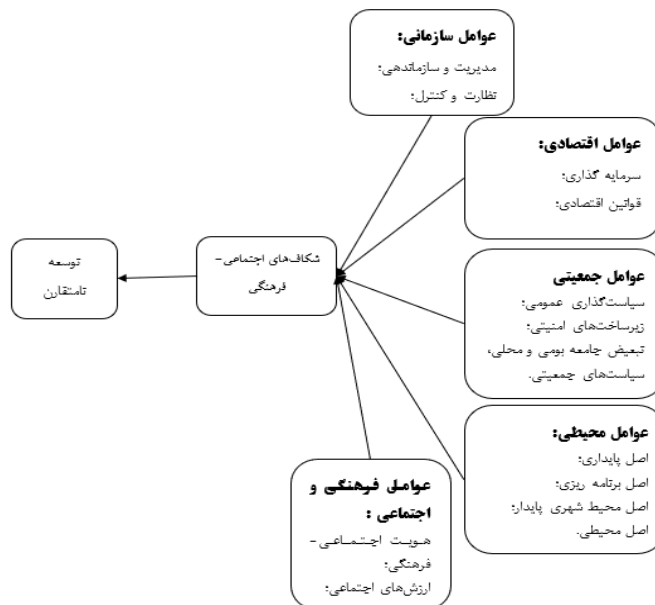
جدول ۱: توزیع فراوانی در بخش مطالعه کیفی (یافته‌های محقق)

متغیر		درصد	فراوانی
جنسیت	زن	۰/۳۶	۴
	مرد	۰/۶۴	۷
	تعداد کل	۱۰۰	۱۱
سن		درصد	فراوانی
	بین ۲۵ تا ۴۰ سال	۰/۲۸	۳
	بالای ۴۰ سال	۰/۷۲	۸
	تعداد کل	۱۰۰	۱۱
تحصیلات		درصد	فراوانی
	کارشناسی	۰/۱۸	۲
	کارشناسی ارشد	۰/۳۶	۴
	دکتری	۰/۵۳	۵
	تعداد کل	۱۰۰	۱۱

در این پژوهش با یازده نفر مصاحبه شده و از مصاحبه نهم به بعد تکرار در اطلاعات دریافتی مشاهده شده است؛ اما برای اطمینان تا مصاحبه یازده ادامه یافت، مصاحبه ده و یازده به طور کامل تکرار اطلاعات بوده است. زمان مصاحبه بعد از موافقت دو طرف بین ۴۵ تا ۱۲۰ دقیقه بوده است. مهم‌ترین پرسش در مصاحبه، شکاف‌های اجتماعی و فرهنگی ناشی از توسعه نامتوازن در منطقه سواحل مکران کدامند؟ بوده و باقی پرسش‌ها براساس پاسخ‌های مصاحبه‌شونده در چهارچوب مدل پارادایمی و نیاز اطلاعاتی مقولات آن طرح می‌شد. تمامی مصاحبه‌ها ضبط و پیاده‌سازی شده و برای استخراج نکات چندین بار بررسی شده‌اند. در مرحله شناسایی مفاهیم، تعداد ۲۳۸ مضامین مفهومی از ۱۱ مصاحبه به دست آمد که در حین انجام کدگذاری مطالب تکراری و نزدیک به هم حذف شد و پس از بازنگری مضامین به دست آمده و بازنگری مفاهیم اولیه و حذف مفاهیم اضافی و مشابه، مفاهیم دسته‌بندی و براساس مقوله‌های مشترک ارائه شد. محقق در مرحله بعد به بیان ارتباط بین مفاهیم استخراج شده از مصاحبه‌ها (کدگذاری‌های مفاهیم اولیه) و پایه‌های اساسی تحقیق (ارائه مدل شکاف‌های اجتماعی و فرهنگی ناشی از توسعه نامتوازن) می‌پردازد و سعی دارد ارتباط

جامع، کامل و یکپارچه‌ای بین مقولات مذکور ایجاد کند تا براساس این مقولات و طبقات اصلی شکل گرفته به تدوین کدگذاری محوری پرداخته و در نهایت الگوی مد نظر خویش را در حوزه تدوین و ارائه الگوی شکاف‌های اجتماعی و فرهنگی ناشی از توسعه نامتوازن ارائه نماید. براساس یافته‌ها، عوامل مؤثر در مدل شکاف‌های اجتماعی و فرهنگی ناشی از توسعه نامتوازن شامل مؤلفه‌های فرعی تر است که در قالب ۵ بُعد اصلی، ۱۶ مضامین اصلی و ۱۰۹ مضامین فرعی مشخص شده‌اند. که در قالب شبکه و مدل زیر ترسیم شده است:

شکل ۱: مدل اثر شکاف‌های اجتماعی و فرهنگی ناشی از توسعه نامتوازن

براساس یافته‌های پژوهش، عوامل مؤثر در الگوی شکاف‌های اجتماعی و فرهنگی ناشی از توسعه نامتوازن شامل مؤلفه‌های فرعی تر است که در قالب ۵ بُعد اصلی، ۱۶ مضامین اصلی و ۱۰۹ مضامین فرعی مشخص شده‌اند که در مدل بالا ترسیم شده است. متغیرهای شناسایی شده در بخش کیفی عبارتند از: عوامل سازمانی، عوامل اقتصادی، عوامل جمعیتی، عوامل محیطی و عوامل فرهنگی - اجتماعی. نتایج آزمون معادلات ساختاری بیانگر این است

که متغیرهای شناسایی شده بر شکاف‌های اجتماعی- فرهنگی ناشی از توسعه نامتوازن تأثیر معناداری دارد.

روایی محتوا به روش کیفی: در این روش، ابزار به ۱۵ نفر افراد متخصص (شامل اعضای هیئت علمی، خبرگان و استادیاران) داده شده و از آن‌ها درخواست شد تا پس از بررسی کیفی پرسش‌نامه براساس معیارهای رعایت دستور زبان، استفاده از واژه‌های مناسب، قرارگیری عبارات در جای مناسب خود و امتیازدهی مناسب، بازخورد لازم را ارائه دهند.

جدول ۲: توزیع فراوانی در بخش مطالعه کمی (یافته‌های محقق)

متغیر	فراوانی	درصد
سن	۱۷۷	۰/۴۵
	۹۲	۰/۲۴
	۱۲۳	۰/۳۱
	۳۹۲	۱۰۰/۰
جنسیت	۲۰۵	۰/۵۲
	۱۸۷	۰/۴۸
	۳۹۲	۱۰۰/۰
	۱۲۸	۰/۳۲
تحصیلات	۹۳	۰/۲۴
	۱۷۱	۰/۴۴
	۳۹۲	۱۰۰/۰
	۱۲۸	۰/۳۲

جدول ۳: نتایج آزمون نرمال بودن توزیع داده‌ها

ابعاد تحقیق	کولموگروف-اسمیرنوف		
	آماره	معنی داری	نتیجه
شکاف اجتماعی- فرهنگی	۱ / ۲۷۱	۰ / ۰۷۹	نرمال است
توسعه نامتقارن	۰ / ۸۲۳	۰ / ۵۰۸	نرمال است

با توجه به نتایج جدول بالا، به این دلیل که مقادیر سطح معناداری تمامی متغیرهای مدل بالاتر از مقدار خطای ۰/۰۵ است، در نتیجه متغیرهای ذکر شده دارای توزیع نرمال است. در جدول (۴)، به بررسی شاخص‌های بررسی الگوی تحقیق پرداخته شده است.

جدول ۴: نتایج شاخص‌های برازش الگو

شاخص برازش	χ^2 / df	RMSEA	RMR	NFI	NNFI	CFI	IFI	GFI	AGFI
میزان استاندارد	کمتر از ۳	کمتر از ۰/۰۸		بیشتر از ۰/۹				بیشتر از ۰/۸	
میزان تحقیق	۱/۹۵	۰/۰۷۰	۰/۰۶۲	۰/۹۴	۰/۹۶	۰/۹۶	۰/۹۶	۰/۸۰	۰/۸۴

میزان شاخص کای اسکوتر-درجه آزادی در این پژوهش برابر با (۱/۹۵) به دست آمده که با توجه به اینکه این مقدار کمتر از میزان استاندارد ۳ (لای و همکاران، ۲۰۰۹)، است، مورد تأیید است.

جدول ۵: آزمون بارتلت و آزمون KMO

آزمون کایزر-مایر-اولکین		۰/۸۸۱
آزمون بارتلت	خی دو	۵/۹۶۲
	درجه آزادی	۴۶۵
	سطح معنی دار (Sig)	۰/۰۰۰

جدول ۶: آزمون بارتلت و آزمون KMO شاخص شکاف اجتماعی- فرهنگی

آزمون کایزر-مایر-اولکین		۰/۷۹۱
آزمون بارتلت	خی دو	۱/۲۰۲
	درجه آزادی	۲۸
	سطح معنی دار (Sig)	۰/۰۰۰

جدول ۷: آزمون بارتلت و آزمون KMO شاخص توسعه نامتقارن

آزمون کایزر- مایر- اولکین		۰/۷۶۷
آزمون بارتلت	خی دو	۹۴۰/۳۴۰
	درجه آزادی	۳۶
	سطح معنی‌دار (Sig)	۰/۰۰۰

با توجه به جداول، انجام تکنیک تحلیل عاملی برای هر شاخص تحقیق امکان‌پذیر است.
($kmo > 0/5$).

جدول ۸: تحلیل عاملی متغیرهای مشاهده‌گر و متغیرها

متغیرها	نماد	ضریب عاملی	اشتراکات اولیه
شکاف اجتماعی- فرهنگی	SH1	۰/۵۷۳	۱/۰۰۰
	SH2	۰/۶۷۹	۱/۰۰۰
	SH3	۰/۷۰۲	۱/۰۰۰
	SH4	۰/۵۹۷	۱/۰۰۰
	SH5	۰/۵۸۶	۱/۰۰۰
	SH6	۰/۷۱۰	۱/۰۰۰
توسعه نامتقارن	TP1	۰/۷۴۳	۱/۰۰۰
	TP2	۰/۶۶۲	۱/۰۰۰
	TP3	۰/۷۷۶	۱/۰۰۰
	TP4	۰/۵۹۲	۱/۰۰۰
	TP5	۰/۷۷۹	۱/۰۰۰
	TP6	۰/۷۲۰	۱/۰۰۰
	TP7	۰/۷۵۹	۱/۰۰۰
	TP8	۰/۵۸۷	۱/۰۰۰
عوامل جمعیتی	SO1	۰/۶۲۴	۱/۰۰۰
	SO2	۰/۷۱۲	۱/۰۰۰
	SO3	۰/۶۰۹	۱/۰۰۰
	SO4	۰/۷۱۷	۱/۰۰۰

متغیرها	نماد	ضریب عاملی	اشتراکات اولیه
عوامل اقتصادی	SJ1	۰/۶۵۹	۱/۰۰۰
	SJ2	۰/۵۵۲	۱/۰۰۰
	SJ3	۰/۶۶۹	۱/۰۰۰
	SJ4	۰/۶۴۶	۱/۰۰۰
عوامل سازمانی	SB1	۰/۵۵۹	۱/۰۰۰
	SB2	۰/۶۷۰	۱/۰۰۰
	SB3	۰/۶۴۶	۱/۰۰۰
	SB4	۰/۷۳۷	۱/۰۰۰
عوامل اجتماعی	CO1	۰/۷۳۷	۱/۰۰۰
	CO2	۰/۵۸۹	۱/۰۰۰
	CO3	۰/۷۰۹	۱/۰۰۰
عوامل محیطی	SA1	۰/۶۸۴	۱/۰۰۰
	SA2	۰/۶۸۶	۱/۰۰۰
	SA3	۰/۵۸۹	۱/۰۰۰
	SA4	۰/۷۱۶	۱/۰۰۰

تحلیل عاملی نقش بسیار مهمی در شناسایی متغیرهای مکنون یا همان عامل‌ها از طریق متغیرهای مشاهده شده دارد. عامل متغیر جدیدی است که از طریق ترکیب خطی مقادیر اصلی متغیرهای مشاهده شده برآورد می‌شود. روش تحلیل عاملی برای ساخت آزمون‌ها استفاده شده است. بنابراین همان‌طور که در جدول بالا می‌بینیم تمامی اشتراکات اولیه برابر یک است. بنابراین تمام عامل‌ها از استاندارد لازم برخوردار است.

جدول ۹: خلاصه نتایج آزمون (یافته‌های محقق)

متغیر مکنون برون‌زا (X)	متغیر مکنون درون‌زا (Y)	ضریب تی	ضریب مسیر	نتیجه
عوامل جمعیتی	شکاف اجتماعی - فرهنگی	۲/۲۲	۰/۵۱	تأیید

متغیر مکنون برون‌زا (X)	متغیر مکنون درون‌زا (Y)	ضریب تی	ضریب مسیر	نتیجه
عوامل اقتصادی	شکاف اجتماعی - فرهنگی	۲/۴۷	۰/۴۶	تأیید
عوامل سازمانی	شکاف اجتماعی - فرهنگی	۳/۱۹	۰/۲۸	تأیید
عوامل اجتماعی	شکاف اجتماعی - فرهنگی	۲/۵۸	۰/۲۴	تأیید
عوامل محیطی	شکاف اجتماعی - فرهنگی	۴/۱۱	۰/۲۷	تأیید
شکاف اجتماعی و فرهنگی	توسعه نامتقارن	۲/۵۸	۰/۹۶	تأیید

برای تجزیه و تحلیل داده‌های کیفی و استخراج کدها از نرم‌افزار اطلس تی آی استفاده شد و در بخش کمی از بسته نرم‌افزارهای (SPSS و Lisrel) استفاده شده است. مؤلفه‌های مؤثر در شکاف‌های اجتماعی و فرهنگی ناشی از توسعه نامتوازن در منطقه سواحل مکران با استفاده از رویکرد تحلیل مضمون در ۵ بُعد اصلی، ۱۶ مضامین اصلی و ۱۰۹ مضامین فرعی شناسایی شدند که عبارتند از:

عوامل سازمانی: سازمان‌دهی و مدیریت (هزینه آموزش کارکنان، آزادی عمل بیشتری به کارکنان، اختیارات بیشتری به کارکنان، نیاز به رهبری قوی، توانمندسازی منابع انسانی، تکامل اجتماعی) و نظارت و کنترل (وجود یک گروه مسئول جهت نظارت، تنظیم قوانین نظارتی، شبکه تلویزیونی بیگانه، شفاف‌سازی جریان اطلاعات)؛ ارتباطات (عدم آشنایی مدیران با ابزارهای نوین ارتباطی، عدم ارتباطات چهره به چهره کارکنان در بخش بازرگانی) و دانش (عدم دانش تخصصی مدیران منطقه، ایجاد قوانین مرتبط با جرائم سایبری و الکترونیک، اختیارات کامل و آزادی عمل به کارکنان).

عوامل اقتصادی: سرمایه‌گذاری (ناتوانی در جلوگیری از تورم، عدم امنیت مالی و بیمه‌ای سرمایه‌گذاران، تردد مردم به کشورهای منطقه، کاهش فسادهای مالی و قاچاق کالا، عدم امنیت قضایی برای سرمایه‌گذاران)؛ قوانین اقتصادی (ثبات قوانین و مقررات در حوزه اقتصادی، معافیت‌های گمرکی، نرخ تورم در ایران)؛ شرایط بازار (نوسانات نرخ ارز در ایران، توسعه نامتوازن بازار مالی، عدم اجرای قوانین حمایتی از بخش صنعت، تحریم‌های بین‌المللی علیه ایران).

عوامل جمعیتی: تبعیض جامعه بومی و محلی (نگاه تبعیض‌آمیز به جامعه بومی و محلی، عدم همزیستی مسالمت‌آمیز با یکدیگر، فرهنگ عشیره‌ای و قومی در منطقه)، سیاست‌های جمعیتی (تمرکز جمعیت در نوار ساحلی، ایجاد تعادل در توزیع جمعیت، متناسب با منابع، تدوین برنامه آموزش، پژوهش و اطلاع‌رسانی)، سیاست‌گذاری‌های عمومی (بهره‌گیری از نظر متخصصان و مشاوران خارجی، واگرایی از قانون و حکومت مرکزی، بی‌تجربگی سیاست‌مداران، کنترل مهاجرپذیری، دسترسی به بازارهای مستعد منطقه، فرهنگ‌سازی استفاده مناسب از سواحل، ساماندهی جوامع انسانی و تأسیسات در مناطق ساحلی، تأمین امنیت جوامع و فعالیت‌های مستقر در مناطق ساحلی، ایجاد زمینه مشارکت همگانی در ساماندهی مناطق ساحلی، حفظ و ارتقای مناظر و چشم‌اندازهای طبیعی و ذخایر ارزشمند محیط‌زیستی، امنیت مناطق داخلی از طریق مرزهای آبی، افزایش تأسیسات و تجهیزات گردشگری، ظرفیت شبکه حمل‌ونقل، رعایت استانداردهای زیست‌محیطی در استقرار فعالیت‌ها، ایجاد تأسیسات کافی مهار آب‌های سطحی و کاهش آب‌های زیرزمینی و بهره‌برداری اصولی از منابع طبیعی) و زیرساخت‌های امنیتی (جلوگیری از بهره‌برداری‌های خصوصی، توسعه زیرساخت‌های منطقه، شناسایی زمینه‌های شرارت و ناامنی در منطقه، تدوین قوانین و مقررات مدیریت یکپارچه مناطق ساحلی، برقراری امنیت و تأمین نظم، تعیین مقررات حقوقی و رویه‌های قضایی، برقراری نظام‌های حقوقی و مالی ویژه در مناطق ساحلی).

عوامل محیطی: اصل پایداری (سرمایه‌های اجتماعی، سرمایه‌های طبیعی، سرمایه‌های اقتصادی، تداوم برنامه‌های توسعه پایدار)؛ اصل برنامه‌ریزی (دسترسی عموم به ساحل، توان اکولوژیک، سیاست‌های برنامه‌ریزی)، اصل محیط شهری پایدار (کاهش آلودگی‌های هوا، گازهای گلخانه‌ای، بازیافت مواد زائد شهری، تصفیه فاضلاب‌ها، بهبود کیفیت زندگی، ایجاد عدالت اجتماعی، ایجاد امکانات در منطقه) و اصل محیطی (کاهش تهدیدات منابع طبیعی، عدم کاهش تنوع زیستی، کنترل آلودگی‌های زیست‌محیطی، عدم تخریب منابع طبیعی، عدم بهره‌برداری بی‌رویه از منابع).

عوامل فرهنگی - اجتماعی: هویت اجتماعی - فرهنگی (تداوم فرهنگی جامعه، نبودن تفاهم و درک متقابل بین جوانان و افراد مسن، از بین رفتن آثار تاریخی و باستانی، ناهنجاری‌های اجتماعی، اشاعه فرهنگ غربی در منطقه)، ارزش‌های اجتماعی (شکاف نسلی، شکاف جنسیتی، شکاف طبقاتی، شکاف سیاسی، شکاف قومی، شکاف فرهنگی، شکاف مذهبی یا دینی) و ساختاری - اجتماعی (تضاد حاصل از انواع فعالیت‌های اقتصادی، ضعف در بخش اقامتی، ضعف در بخش رفاهی و تفریحی، ضعف در بخش خدماتی و رفاهی). نتایج این یافته‌ها با تحقیقات پرچمی و همکاران (۱۴۰۰)، آل احمد و مظفری (۱۳۹۹)، ولی پور (۱۳۹۹)، دیداری و همکاران (۱۳۹۸)، هشترودی و همکاران (۱۳۹۷)، مابشری (۱۳۹۶) و قاراخانی (۱۳۹۶)، هم‌سو است.

شکاف اجتماعی - فرهنگی، گسست و انشعاب بین افراد، نهادها و گروه‌های اجتماعی است که در تفاوت ارزش‌ها و منافع اعضا ریشه دارد. این گسست ممکن است، سبب شکل‌گیری گروه‌ها و نیروهای اجتماعی متعارض شود که برای اعضای خود هویت جمعی ایجاد و خواسته‌های اجتماعی اعضای خود را ابراز می‌کنند. در مراحل بعدی ممکن است، این تفاوت‌ها سبب برخورد و رویارویی بین گروه‌ها و افراد و از حالت غیرفعال به فعال تبدیل شوند. وجود تفاوت در ارزش‌ها و منابع، گروه‌بندی و هویت بخشی ناشی از عضویت گروهی و در نهایت، سازمانی و آمادگی برخورد براساس تفاوت‌ها و هویت‌های متفاوت

است. مهم‌ترین نظریه‌پردازان شکاف نظیر لیپست و روکان، بارتولینی و مایر معتقدند شکاف، عناصر و مراحل سه‌گانه‌ای دارد.

به‌منظور اعتبارسنجی شاخص‌های استخراج شده از فرمول CVI و CVR استفاده نمودیم که نتایج دربردارنده موارد زیر است:

شاخص روایی محتوا: از این شاخص جهت محاسبه سه معیار «سادگی و روان بودن»، «مربوط بودن» و «وضوح یا شفاف بودن» از طیف لیکرت ۴ قسمتی به شکل زیر استفاده شد: معیار سادگی و روان بودن: پیچیده است، نیاز به بازبینی جدی دارد، ساده است اما نیاز به بازبینی دارد، کاملاً ساده است؛

معیار مربوط بودن: ۱. اصلاً مرتبط نیست؛ ۲. تا حدودی مرتبط است؛ ۳. نسبتاً مرتبط است؛ ۴. کاملاً مرتبط است.

معیار وضوح و شفاف بودن: ۱. مبهم است، نیاز به بازبینی جدی دارد، واضح است؛ اما نیاز به بازبینی دارد، کاملاً واضح است. در صورتی که تعداد متخصصین در این قسمت ۱۵ نفر باشد براساس دستورالعمل Lynn گویه‌های با امتیاز بیش از ۰/۷۹ در پرسش‌نامه باقی خواهد ماند. اگر نمره CVI بین ۰/۷۰ - ۰/۷۹ باشد، عبارت مورد نظر سؤال‌برانگیز بوده و به اصلاح و بازنگری نیاز دارد و اگر نمره CVI کمتر از ۰/۷۰ باشد، عبارت مورد نظر غیرقابل قبول بوده و بایستی حذف گردد.

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

هدف از پژوهش حاضر بررسی مسئله توسعه سواحل مکران با تأکید بر شکاف‌های اجتماعی و فرهنگی، به‌عنوان اولین اثرات توسعه نامتوازن است. یکی از مناطق ایران که پیوسته در فرایند برنامه‌ریزی‌های کلان توسعه، ازجمله در ضوابط ملی آمایش سرزمین، توجه ویژه‌ای را به خود معطوف کرده، منطقه سواحل مکران واقع در جنوب شرق ایران و در حد فاصل میناب تا گواتر است. این منطقه که یکی از کم توسعه‌یافته‌ترین مناطق کشور به شمار می‌آید، به لحاظ ظرفیت‌های اقتصادی دارای سه سطح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی است و توان آن

را دارد که با بهره‌گیری از ظرفیت دریای عمان، موقعیت جغرافیای سیاسی و زیست‌بوم ویژه و بکر خود، پذیرای مناطق آزاد تجاری و صنعتی و طرح‌های بزرگ در حوزه نفت و گاز و انرژی شده و تبدیل به منطقه‌ای راهبردی در توسعه اقتصادی، اجتماعی و امنیتی در نیمه شرقی و جنوب شرقی کشور گردد؛ اما توسعه پایدار این منطقه نیازمند بهره‌گیری از سرمایه‌های انسانی گسترده‌تر و فراتر از اجتماعات محلی کنونی است. به همین دلیل، برنامه‌ریزان توسعه کشور، استقرار و بارگذاری ترکیب و توزیع مناسبی از جمعیت در این منطقه را در ضوابط ملی آمایش سرزمین در نظر گرفته‌اند. بر این اساس، توجه به لزوم ایجاد زیرساخت‌ها و سکونت‌گاه‌های مناسب برای استقرار و اسکان سرمایه‌های انسانی مورد نیاز برای فعالیت طرح‌های صنعتی و تجاری در منطقه سواحل مکران و همچنین ماندگاری جمعیت در منطقه ضروری است؛ موضوعی که نیازمند ارتقا و توسعه خدمات متناسب با نیاز منطقه و چشم‌انداز آن است. از جهت دیگر، توسعه زمانی می‌تواند پایدار باشد که ابعاد اقتصادی و اجتماعی آن در تمامی سطوح و مراحل در نظر گرفته شود. فعالیت‌های تجاری و صنعتی در مناطقی که از نظر دسترسی به خدمات بهداشتی درمانی محدودیت دارند، به‌طور مناسب پایه‌ریزی نمی‌شود و جذب صنایع و کسب‌وکارهای جدید در مناطق توسعه‌یافته، به دسترسی مناسب به خدمات رفاهی، اجتماعی، درمانی در این مناطق وابسته است. همچنین، رفاه و آسایش همه‌جانبه افراد به‌منزله تعریف بنیادین کیفیت زندگی، یکی از اهداف کلیدی توسعه در نظر گرفته می‌شود و ارائه خدمات بهداشتی درمانی، رفاهی، اجتماعی، رعایت ارزش‌های جوامع محلی یکی از زیرساخت‌های پایه‌ای و الزامات توسعه پایدار است.

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد، شکاف‌های نسلی، جنسیتی، قومی و مذهبی شکاف‌های فعالی در کشور هستند که باید نسبت به پیدایش و تعمیق شکاف دولت و ملت و مردم منطقه ساحلی مکران حساس بود؛ چراکه بی‌توجهی به این موضوع و فعال‌شدن این شکاف ممکن است، موجب تحریک و بسیج سایر شکاف‌های اجتماعی و در نهایت افزایش تنش و درگیری در جامعه شود، پیش‌بینی می‌شود این تنش‌ها در سه سطح خود را نمایان کند:

❖ اول: در لایه‌های اجتماعی یعنی مناسبات اجتماعی و فرهنگی مردم با یکدیگر، افزایش جرم و جنایت، دزدی، زورگیری و ناامنی و سایر آسیب‌های اجتماعی مانند افزایش بی‌اعتمادی عمومی و ناامنی ازجمله پیامدهای آن به شمار می‌روند.

❖ دوم، افزایش بی‌اعتمادی و تنش در بین مردم و حاکمیت که برگرفته از تورم‌ها، تحریم‌ها، نابسامانی اقتصادی، بالا رفتن نرخ ارز است.

❖ سوم، افزایش تنش‌ها و درگیری‌ها با کشورهای همسایه و منطقه در اشکال رسمی و غیررسمی، ذیل پدیده‌هایی چون درگیری‌ها، تنش‌ها یا ائتلاف‌های قومی و مهاجرت‌های موردی و مقطعی.

به نظر می‌رسد، ارتقای کارآمد دولت، زمینه‌سازی برای افزایش مشارکت بخش‌های مختلف جامعه در تصمیم‌گیری‌ها و برنامه‌ریزی‌های کشور، افزایش نقدپذیری و ارتقای سطح تحمل سیاسی مسئولین نظام و استفاده از ظرفیت‌های منتقدان و مخالفان ازجمله مواردی است که می‌توان زمینه‌های تقویت الفت و دوستی در بین افراد در منطقه ساحلی و نظام سیاسی بین ایران با کشورهای همسایه و منطقه را فراهم کند که خود به تقویت همبستگی اجتماعی و تحکیم پایه‌های وحدت ملی در کشور منجر می‌شود.

با توجه به مطالب پیش‌گفته، نتیجه می‌گیریم که توسعه منطقه سواحل مکران نمی‌تواند، بدون توسعه خدمات سلامت در آن منطقه پایدار بماند؛ پس سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان منطقه باید به توسعه این خدمات متناسب با نیازهای منطقه توجه ویژه‌ای داشته باشند. به نظر می‌رسد که کاوش در آینده و استفاده از آینده‌پژوهی و سناریونگاری بتواند به شناسایی نیازهای در حال تغییر جمعیت در این منطقه کمک کرده و برای توسعه و بهبود خدمات سلامت هم‌راستا با نیازهای منطقه مفید واقع شود.

❖ پیشنهادهای پژوهش

با توجه به اجرای پژوهش در یک منطقه جغرافیایی کشور (منطقه سواحل مکران) پیشنهاد می‌شود برای اعتباربخشی به نتایج این پژوهش، موضوع پژوهش حاضر در سطح کشور مورد مطالعه و پژوهش قرار گیرد.

مطالعات آینده می‌تواند، سعی در اضافه کردن یا تغییر متغیرهای بیشتر برای گسترش دامنه این مطالعه داشته باشد.

مطالعات آینده برای شناسایی ظرفیت مورد نیاز برای توسعه سیاست‌های سلامت و در نتیجه شناسایی کاستی‌ها و نقایص سیستم و شکاف‌های سیاسی موجود، در ایران، اروپا، آمریکا و سایر نقاط دنیا مورد استفاده قرار گرفته است. این مطالعات به دولت‌ها کمک می‌کنند ظرفیت‌های موجود و نیازهای سلامتی در آینده را با دید بازتری پیش‌بینی کنند و با بررسی روندها در ابعاد مختلف تأثیرگذار، فرایند موفق‌تری را برای تأمین سلامت جامعه طی کنند.

فهرست منابع

- اعتمادی، کیانا؛ صرافی، مظفر؛ ندایی طوسی، سحر (۱۳۹۸). *توسعه منطقه ساحلی مکران در پرتو منطقه آزاد تجاری- صنعتی چابهار*، فصلنامه برنامه‌ریزی توسعه شهری و منطقه‌ای. ۴ (۸).
- آل احمد، مهرداد و مظفری، زانا (۱۳۹۹). *الگوی توسعه اقتصادی سواحل مکران با در نظر گرفتن ملاحظات اجتماعی و امنیتی*، فصلنامه اقتصاد دفاع و توسعه پایدار، سال پنجم، شماره شانزدهم، ۸۱-۱۱۳.
- ازکیا، مصطفی (۱۳۹۶). *جامعه‌شناسی توسعه و توسعه‌نیافتگی روستایی در ایران*، اطلاعات، تهران.
- پرچمی، داود؛ درخشان، فاطمه (۱۴۰۰). *بررسی شکاف اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن؛ مورد مطالعه: شهر تهران*، فصلنامه جامعه‌شناسی کاربردی، سال ۳۲، شماره ۸۳.
- تامس برتون باتومور (۲۰۲۱). *مکتب فرانکفورت*، تهران، ناشر: نشر نی.
- دیداری، چنور؛ محسنی، رضا علی؛ محمدحسین بحرانی، محمدحسین. (۱۳۹۸). *بررسی عوامل مؤثر بر توسعه نامتوازن در استان کردستان با تأکید بر شاخص‌های توسعه اقتصادی*، فصلنامه جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه سال، هشتم پاییز و زمستان ۱۳۹۸، شماره ۲.
- دریاباری، سید جمال‌الدین؛ هارون بحری، سیاوش؛ خانجان زاده کاکرودی، شقایق؛ حاجی محمدلو، محمد و پزشکی مهدی (۱۳۹۷). *آمایش سرزمینی و توسعه سواحل مکران با تأکید بر مکان‌یابی و احداث شبکه‌های حمل‌ونقل در راستای ارتقای موقعیت ژئوپلیتیک و ژئواکونومیک*، جغرافیای انسانی، ۱۰ (۲): ۱۷۴-۱۵۱.
- قاراخانی، معصومه (۱۳۹۵). *سیاست اجتماعی در ایران، شکاف دولت - ملت*، فصلنامه علوم اجتماعی، ۲۳ (۷۵).
- مباشری، الهام (۱۳۹۶). *نوسازی و تمایزات ساختاری در ایران از تعارض ارزش‌ها تا توسعه نامتوازن*، پایان‌نامه ارشد رشته علوم سیاسی، دانشگاه تهران، دانشکده حقوق و علوم سیاسی.
- مرتضوی هشرودی، سید محمود و مرادی کوپایی، عبدالحسین (۱۳۹۷). *شکاف‌های اجتماعی در ایران و تأثیر آن بر بقای سیاسی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۵۷-۸۰*، ششمین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم تربیتی و روانشناسی، مطالعات اجتماعی و فرهنگی، تهران.

- مکیان، سید نظام‌الدین؛ کربلایی بادی، فریبا؛ بهرامی، فرشته (۱۳۹۷). سرمایه اجتماعی و رشد اقتصادی، مطالعه مقایسه‌ای بین کشورهای با سرمایه اجتماعی بالا و کشورهای با سرمایه اجتماعی پایین، سیاست‌های راهبردی و کلان، ۶ (۲): ۱۵۴-۱۲۹.
- ولی پور، جعفر (۱۳۹۹). بررسی عوامل مؤثر بر شکاف اجتماعی در جامعه ایرانی (مورد مطالعه: استادان و دانشجویان دانشگاه‌های غرب استان مازندران)، پایان‌نامه ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد چالوس، دانشکده مدیریت و حسابداری.

References

- Grmanova, B. (2017). Shanghai Free Trade Zone. Czech Trade.
- Hong, W. (2018). The economic and maritime impact of China's Free Trade Zone Strategy Promotion. Erasmus University Rotterdam.
- Monroe, R. (2016). Analysis of Hub Ports in Southeast Asia and Northeast Asia. INFORMS Annual Meeting.
- Swarbrooke, J. (2021). Sustainable Tourism Management, CABI Publishing, London.
- Tsai, H. C. (2024). Agricultural Globalization and Rural Tourism Development in Taiwan, Asia Journal of Management and Humanity Sciences, No2.
- Turner, B. K. (2023). Sustainability: Principles and Practice in R. K. Turner (ed), Sustainable Environmental Economics and management, Chichester: Wiley.
- Viederman, S. (2024). The economics of sustainability: Challenges, The economic of sustainability, Recife, Brazil, Fundacao Joaquim Nabuco.
- White, Howars, & Sabarwal, Shagun. (2014). Quasi-Experimental Design and Methods, Methodological Briefs Impact Evaluation. United Nations Children's Fund (UNICEF).
- Wang, C. E. (2022). A Development model for transforming from agricultural Development recreation services: The flying cow ranch in miaoli, Taiwan.

